

Nr 665.

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 236, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

I propositionen nr 236 angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område framhåller statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att det försörjningsprogram, som angavs på våren 1951, i sina huvuddrag bör vara vägledande även för det kommande regleringsåret. Vi har nyligen i motionerna I:498 och II:630 framhållit, att vad som sedan hänt knappast gör det möjligt att dra några bestämda slutsatser om riktigheten av de förra våren gjorda prognoserna. Det nu framlagda kalkylmaterialet ger anledning till att ytterligare understryka detta. Jordbrukets inkomster av vegetabiliska produkter ökas med 271,6 milj. kronor under det att inkomsterna av animalier beräknas minska med ca 30 milj. kronor jämfört med nu löpande regleringsår. Dessa siffror motiverar enligt vår mening, att utvecklingstendenserna i fortsättningen följes med stor uppmärksamhet.

Beträffande brödsädsproduktionen har kalkylsakkunniga räknat med en i jämförelse med förra våren oförändrad vårveteareal. Riktigheten av en dylik slutsats kan starkt sättas i fråga. Sedan man förra våren höjt vetepriset med 10 öre per kg ökades arealen med nära 20 000 hektar. Nu har man med den uttryckliga motiveringen, att veteproduktionen behöver stimuleras, höjt priset med ytterligare 13 öre per kg. Dessa två prishöjningar innebär en väsentlig förändring till vetets förmån av prisrelationen mellan oljeväxter och vete. Under dylika förhållanden bör man kunna räkna med en ytterligare ökning av vårvetearealen.

Från folkpartiets sida har man under de tre sista åren upprepade gånger varnat för en alltför stark premiering av oljeväxterna vid prissättningen. Denna kritik har bemötts med att oljeväxtfrö eller olja med fördel kunnat exporteras. Enligt de i förevarande proposition redovisade siffrorna beräknas exportvinsten på 1951 års skörd av oljeväxtfrö uppgå till 25 å 27 milj. kronor. Under samma regleringsår redovisades en förlust på importen av brödsäd, som uppgår till 68,5 milj. kronor. Dessa siffror bestyrker att en på ett tidigare stadium företagen bättre avvägning mellan priserna på oljeväxtfrö och spannmål varit att föredraga. Nu föreligger enligt vår mening en uppenbar risk för att de av Kungl. Maj:t fastställda priserna leder till en sådan premiering av brödsädsodlingen att starka förskjutningar uppstår i motsatt riktning.

¹ Bihang till riksdagens protokoll 1952. 4 saml. Nr 665—666.

Det är naturligtvis svårt för riksdagen att nu föreslå ett lägre pris sedan odlarna bestämt arealfördelningen på olika grödor under hänsynstagande till Kungl. Maj:ts beslut. Detta har i sin tur fattats med stöd av den i fjol givna fullmakten. Vi anser emellertid, att de givna utfästelserna i varje fall borde haft ett förbehåll för den händelse vi får en så god skörd att vissa priser enligt Kungl. Maj:ts förslag trots 4-procentsregeln måste sänkas. I ett dylikt läge borde spannmålspriset justeras nedåt, innan handeln med den nya skörden tagit sin början. Sker inte detta måste en eventuell prissänkning gå ut *enbart* över animalierna. Av väsentlig betydelse för både jordbruket och konsumenterna kan också prissättningen för 1953 års skörd bliva. Enligt den begärda fullmakten skall beslut härom fattas för höstsådden av Kungl. Maj:t. Ett garanterat högt pris för obegränsade kvantiteter kan skapa en besvärlig situation 1953. Vi anser därför, att riksdagen i samband med denna fullmakts beviljande bör uttala sig för att priset på brödspannmål återföres till en mera normal nivå därest inte exceptionella omständigheter kan motivera ett lika högt stimulanspris som det i år fastställda.

En annan punkt i det förra våren rekommenderade försörjningsprogrammet, som aldrig blivit klarlagd, är sambandet emellan kött- och mjölkproduktionen. En nedgång i mjölkproduktionen föranleder enligt departementschefen ingen oro. Samtidigt rekommenderas ökad köttproduktion. Av redovisningen framgår, att fårstammen minskar, att antalet hästar är nere i ca 50 procent av det bestånd vi hade på 1930-talet och att antalet kor och tjurar är ca 40 000 mindre än före kriget. Någon från mjölkproduktionen fristående köttproduktion av väsentlig omfattning har ej redovisats, och dess ekonomiska bärighet har ej klarlagts vare sig från jordbruksekonomisk eller nationalekonomisk synpunkt. Därtill kommer, att mjölkproduktion är av väsentlig betydelse även för en rationell svinskötsel. De ovan redovisade siffrorna, som innebär, att jordbrukets samlade inkomst av animalier beräknas sjunka trots höjda å-priser, är en betänkelig sak från både jordbrukets och folkhushållets synpunkt. Särskilt anmärkningsvärt är att mjölkavkastningen per ko enligt den gjorda uppskattningen ej skall ligga högre än basåret 1950/51, trots att antalet kor minskats med 122 000. Detta tyder på att man höjt kraftfoderpriset så mycket, att en försämring av foderstaterna framtingats. Förhållandena under nästa produktionsår kommer givetvis att bero av årets skörd. Enligt vår mening bör dock en måttlig sänkning av priset på oljekraftfoder genomföras därest inte särskilda skäl nästa höst talar emot detta. Särskilt för det mindre jordbruket är det av vikt att produktionsvolymen inte behöver minskas. Vi vill även i detta sammanhang föreslå, att priset på standardiserad hönsfoderblandning hålles så lågt som möjligt med hänsyn till äggproducenternas berättigade krav på att få något med av den beräknade höjningen av priset på jordbrukarnas egen arbetskraft.

I motionerna I: 498 och II: 630 har vi föreslagit, att priserna på smör och

margarin under resten av innevarande konsumtionsår skulle hållas 30 öre lägre per kg än de blivit genom den senaste prisstegringen. Det framhölls därvid, att detta även ur jordbrukets synpunkt skulle medföra vissa fördelar, bl. a. i form av ökad förståelse för jordbrukspolitiken bland konsumenterna. En större inhemsk förbrukning av smör skulle medföra en reduktion av den förlustbringande smörexporten. Dessa synpunkter gör sig enligt vår mening gällande även för produktionsåret 1952/53. Vad *margarinet* beträffar, synes det naturligt att det överpris på margarinråvaror, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle uttagas, något reduceras så att därmed ett lägre margarinpris blir möjligt. På så sätt skulle visserligen clearingkassan för fettråvaror tillföras ett tjugotal miljoner kronor mindre under 1952/53. Men då dess behållning under året väntas växa med ca 77 milj. kronor, medan Kungl. Maj:ts förslag innebär en disposition av 47 milj. kronor, innebär ett genomförande av detta vårt förslag, att clearingkassan under år 1952/53 skulle tillföras netto ca 10 milj. kronor i stället för 30 milj. kronor. Grundad anledning synes ej föreligga att av förbrukarna uttaga 30 öre mer per kg för att kassans behållning skall växa med det större beloppet.

Ett med 30 öre sänkt *smörpris* skulle naturligtvis medföra en minskning av inkomstsidan i totalkalkylen i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag. Vad totalkalkylens balans angår, bör emellertid observeras, att det nya basåret 1950/51 synes uppvisa ett överskott på ca 25 milj. kronor, vilket endast till ca $\frac{1}{3}$ beaktats. Om överskottet i sin helhet infogades i kalkylen för 1952/53 skulle denna visa balans, även om en inkomstsumma på ett tjugotal miljoner kronor skulle bortfalla. Det är emellertid ingalunda säkert, att inkomsten från mjölkproduktionen totaliter kommer att bli så mycket lägre. Dels betyder en konsumtionsökning en minskning av förlusten på smörexporten. Dels är det mycket möjligt att det *i förhållande till det inhemska foderpriset* sannolikt lägre priset på importerat kraftfoder under 1952/53 — jämfört med 1951/52 — kommer att leda till en så stor ökning av förbrukningen, att mjölkproduktionen ej nedgår så mycket som i kalkylen antagits. Härav skulle inkomstsidan påverkas i positiv riktning. Som redan framhållits kan även en måttlig sänkning av priset på oljekraftfoder övervägas även om ett slutligt ståndpunktstagande i detta fall bör anstå tills fodersituationen i höst kan överblickas. Om det anses önskvärt, kan också eventuellt ett belopp överföras från clearingkassan, även om detta skulle innebära en viss ändring i hittillsvarande praxis. De av oss föreslagna åtgärderna synes därför ej vara oförenliga med ett upprätthållande av den jämvikt i kalkylen, som de av naturliga skäl osäkra prognoserna och åtgärderna syftar till.

En fråga av principiell betydelse är behandlingen av ränteposten i kalkylen. De i och för sig en smula godtyckligt valda regler, som därvidlag anges, leder inte detta år till någon större förändring. På längre sikt bör

emellertid principfrågan om vilken hänsyn som bör tagas till förräntningen av stigande taxeringsvärden i jordbruk och andra näringsgrenar ägnas närmare uppmärksamhet i syfte att uppnå en önskvärd enhetlighet i fråga om samhällets inställning i prispolitiska sammanhang.

I förevarande proposition har departementschefen också framlagt förslag om ändrade grunder för producentbidrag till de mindre jordbruken. Förslaget anknyter till rekommendationer från producentbidragsutredningen, som avlämnade sitt förslag för ett år sedan. Denna utredning var emellertid genom sina direktiv förhindrad att ingå på en förutsättningslös prövning av frågan. Vad dess ledamöter i stort sett enade sig om var hur man i form av producent- och kontantbidrag på bästa sätt skulle kunna fördela en summa av ca 70 milj. kronor utan att i princip ändra på de genom 1947 års beslut fastställda grunderna. Jordbruksministern ansluter sig i stort sett till vad utredningen anfört, dock med en ytterligare nedpressning av bidragssumman med 12 à 13 milj. kronor. Därjämte har statsrådet framfört det tidigare underkända förslaget, att producentbidraget skulle förvandlas till ett utan hänsyn till den fortsatta produktionen fristående kontantbidrag.

Det är beklagligt, att inte Kungl. Maj:t lagt fram förslag om producentbidragets fortsatta utformning i en särskild proposition under riksdagens tidigare skede. Förutsättningar härför fanns då producentbidragsutredningens förslag förelåg redan den 18 juni förra året. Nu tvingas riksdagen att avgöra även denna sak på några timmar under det mest bråda slutskedet, trots att en lugn och förutsättningslös omprövning av frågan i hela dess vidd varit i hög grad önskvärd.

Erfarenheten från de gångna åren har visat, att sammankopplingen av producentbidraget och rationaliseringsverksamheten medför flera ogynnsamma verkningar. Särskilt irriterande är det att de som efter den 1 juli 1948 övertar en gård eller ett arrende inte annat än i undantagsfall kan erhålla producentbidrag. Om denna ordning skulle fullföljas tills ca hälften av ifrågavarande jordbruk bytt ägare, så blir resultatet att de äldre småbrukarna, som i genomsnitt taget har mindre skulder och mindre försörjningsbörda, erhåller producentbidrag, under det att en ungefär lika stor grupp yngre jordbrukare, som genomsnittligt taget befinner sig i en sämre ekonomisk situation, vägras bidrag. Det missnöje, som redan nu råder, visar otvetydigt att denna linje inte kan fullföljas. Detta är enligt vår mening inte heller nödvändigt. Det råder inget sådant enkelt och ensartat samband mellan producentbidragen och rationaliseringsverksamheten, som man förutsatte i 1947 års riksdagsbeslut.

Variationsbredden i de mindre jordbrukens lönsamhet är så stor, att minusvarianterna kommer att slås ut även om ett visst hänsynstagande till de mindre jordbruken sker vid prissättningen. Dessutom är det mindre jordbrukets problem för närvarande starkt sammankopplat med en onormal

åldersfördelning. Det finns nämligen ett mycket stort antal småbruk, vilkas innehavare är relativt gamla och där ingen av familjens yngre medlemmar är redo att fortsätta. De höjda folkpensionerna å ena sidan och det förhållandet att anskaffandet av en bostadslägenhet skulle taga hela deras nettobehållning i anspråk om de avhände sig småbruket å andra sidan, gör att de behåller gården så länge som möjligt. Detta är från samhällets synpunkt ingen nackdel. Man kan emellertid förutse att ett stort antal dylika jordbruk under de närmaste 10 å 15 åren kommer att byta ägare. Om någon av barn eller barnbarn, syskon eller syskons barn ur en yngre generation vill övertaga ett dylikt jordbruk, så har lantbruksnämnderna genom sin befogenhet att giva eller vägra lån och bidrag för byggnadernas upp- rustning och andra förbättringsarbeten ett mycket starkt påtryckningsmedel. Gent emot en köpare, som ej är nära släkt till säljaren återigen, har lantbruksnämnderna dessutom förköpsrätt. Det saknas alltså inte påtryckningsmedel från samhällets sida. Unga människor, som har möjlighet att övergå till annat yrke, måste dessutom taga hänsyn till de under senare år starkt höjda arbetslönerna, när de står i valet emellan att övertaga en liten gård eller ägna sig åt någon annan sysselsättning.

Den sannolika befolkningsutvecklingen vid jordbruket framgår av nedanstående tabell, som hämtats ur Hannes Hyrenius' bok »Befolkning och samhälle». Tabellen grundar sig på förutsättningen att dödlighet och procentuell avflyttning från jordbruket under hela 20-årsperioden skulle vara desamma som under 1940-talets första hälft.

Alder	Jordbruksbefolkningen i 1 000-tal			
	Män		Kvinnor	
	1945	1965	1945	1965
0—15	224		219	
15—30	211	117	144	83
30—50	273	133	228	123
50—65	171	161	147	126
65—	135	144	111	98
15—65	655	411	519	332

Under de hittills gångna åren efter 1945 torde avflyttningen ha varit större än dr Hyrenius antagit. Om denna utveckling fortsätter skulle jordbruket under ifrågavarande 20-årsperiod förlora nära hälften av sin befolkning i åldersgrupperna 15 till 50 år. Mot denna bakgrund synes det oss obestriddigt, att antalet unga människor, som ägnar sig åt jordbruk, inklusive småbruk, ingalunda är för stort. Riskens är i stället att den onormala åldersfördelningen döljer en fara av rakt motsatt slag.

Under dessa förhållanden finnes det enligt vår mening inte några tillräckligt starkt vägande skäl att upprätthålla sambandet mellan producentbidrag och rationaliseringsverksamhet. Det är tvärtom en fara för att denna

anordning om den får äga bestånd kommer att få betydande psykologiska skadeverkningar på svensk landsbygd.

Enligt 1947 års beslut skulle man eftersträva en sådan prissättning att ett välskött jordbruk med 10—20 hektar åker och ordinär rationaliseringsgrad bleve lönsamt. Det förutsågs, att de jordbruk, vilkas åkerareal låg under basjordbrukets nivå i genomsnitt taget, skulle bli minusvarianter, under det att särskilt de större jordbruken på slättbygderna kunde komma att erhålla en från allmän synpunkt *icke önskvärd* överkompensation. För att motverka denna utveckling rekommenderades att man i första hand skulle hålla nere priset på vegetabiliska produkter och att man om detta inte visade sig tillräckligt skulle införa en mjölkavgift inom vissa områden. Flera faktorer har under de gångna fyra åren samverkat till att ge detta problem en ännu större skärpa än någon kunde förutse år 1947.

Den allmänna ekonomiska utvecklingen och den stora höjningen av lantarbetarlönerna har framtingat en betydande prishöjning på jordbrukets produkter. Samtidigt har det komplicerade marknadsläget gjort det svårt att höja producentpriset på mjölk så mycket som i och för sig vore önskvärt med hänsyn till de fördrjade arbetskostnaderna. En dylik prishöjning över hela linjen skulle av allt att döma stimulera den totala mjölkproduktionen så mycket att marknadsproblemen bleve mycket svåra att bemästra. I en dylik situation finns det ingen annan möjlighet än att höja mjölkpriset för den stora mängd mindre jordbrukare, som för sin inkomst är beroende av denna produktion och som samtidigt har svårt att lägga om sina jordbruks drift. Detta har också i princip erkänts genom det förslag om leveransbidrag, som Kungl. Maj:t framlagt. Till den grupp av jordbruk, som behöver ett högre mjölkpris, måste i dagens läge räknas inte bara det egentliga småbruket utan en betydande del av de gårdar, som har över 10 ha åker. För de något större bondgårdarna samt medelstora och större jordbruk torde det däremot i dagens läge inte vara någon svårighet att utnyttja de relativt höga priserna på spannmål och andra vegetabiliska produkter. Såsom ovan framhållits, finnes det vidare enligt vår mening icke tillräckligt starka skäl för att man skulle upprätthålla ett särskilt producentbidrag, vilket infogats som ett led i samhällets påtryckningsåtgärder för bortrationalisering av småbruk. Under dessa förhållanden synes oss avgörande skäl tala för att man sammanför de två bidragsformerna till ett enhetligt producentbidrag.

Konstruktionen av ett dylikt bidrag är en bedömningsfråga, och flera relativt närliggande alternativ kan angivas. Såsom vi i olika sammanhang framhållit framstod för oss 12 öre per kg såsom ett alltför högt pristillägg i boten när beslut därom fattades år 1947. Den för ändamålet anslagna bidragssumman fick också därigenom en mindre lämplig fördelning med resultat att de något större småbruken med mjölkleveranser upp emot 10 000 kg missgynnades. Erfarenheten har bekräftat att det fanns goda skäl för denna

uppfattning. Den förskjutning i det ekonomiska läget, som sedan inträffat, har givit ytterligare tyngd åt dessa synpunkter.

Med hänsyn till det ovan sagda föreslår vi, att riksdagen måtte besluta ett bidrag av 8 öre per kg för mjölkleveranser upp till 10 000 kg, att de 800 kronor, som därmed uppnås, får utgå oavkortade om mjölkleveransen ej överstiger 15 000 kg samt att ett avdrag göres med 4 öre per kg för den del av mjölkleveransen, som ligger över 15 000 kg. Detta innebär, att bidraget skulle helt upphöra, när mjölkleveransen uppgår till 35 000 kg. Hur denna anordning ställer sig i förhållande till det i propositionen framförda förslaget framgår av följande tabell.

Årsleverans av mjölk, kg	Prissättning	
	Prop.	Motionen
1 000	80	80
2 000	160	160
3 000	240	240
4 000	320	320
5 000	400	400
6 000	480	480
7 000	530	560
8 000	580	640
9 000	630	720
10 000	680	800
11 000	650	800
12 000	620	800
13 000	590	800
14 000	560	800
15 000	530	800
16 000	500	760
17 000	470	720
18 000	440	680
19 000	410	640
20 000	380	600
21 000	350	560
22 000	320	520
23 000	300	480
24 000	300	440
25 000	300	400
26 000	300	360
27 000	300	320
28 000	300	280
29 000	300	240
30 000	300	200

Årsleverans av mjölk, kg	Prissättning	
	Prop.	Motionen
31 000	300	160
32 000	300	120
33 000	300	80
34 000	300	40
35 000	300	0

I likhet med Kungl. Maj:ts förslag innebär den av oss rekommenderade linjen en minskning från 12 till 8 öre per kg. Redan vid en mjölkleverans av 6 000 kg per år har emellertid den nuvarande bruttosumman av 480 kronor uppnåtts. Då 6 000 kg även under relativt ogynnsamma förhållanden bör kunna levereras av den som har tre kor, torde denna förändring medföra övervägande fördelar. Om den av oss föreslagna linjen beträffande producentbidraget godtages, torde inte någon annan ändring av de nuvarande reglerna för kontantbidraget böra vidtagas än att även detta frikopplas från rationaliseringsverksamheten.

Under de gångna fyra åren har mycket arbete måst nedläggas inom lantbruksnämnderna för att tillämpa 1947 års beslut. Med den här förordade ordningen kunde lantbruksnämnderna befrias från allt sysslande med denna sak — frånsett viss övervakning av kontantbidragen — så att deras arbetskraft mera helt finge användas för konstruktivt arbete med det svenska jordbrukets inre och yttre rationalisering. Bidraget kan utbetalas av mejerierna enligt uppgjorda tabeller på samma sätt som skedde före 1948. Då utbetalades pengarna kvartalsvis utan årsutjämning. Sedan man nu vant sig vid halvårsutbetalningar torde inga vägande skäl kunna anföras mot att praxis i detta fall upprätthålles. Om man samtidigt slopar årsutjämningen, så vinner man dels en inbesparing i arbete och dels en viss premiering av dem, som kan hålla en någorlunda jämn produktion. För åtskilliga bland de minsta leverantörerna skulle en dylik anordning innebära någon sänkning av det genomsnittliga bidraget per kg. En modifiering i denna form bör emellertid med hänsyn till vad ovan sagts kunna accepteras.

Enligt inhämtade upplysningar från Mejeriernas riksförening angående kostnaden för ett närbesläktat förslag torde den här skisserade linjen komma att kosta ca 115 miljoner kronor. Den rymmes alltså utan svårighet inom den kostnadsram, som bildas av det gamla producent- och kontantbidraget, sammanlagt med kostnaden för det nya leveransbidraget. Med hänsyn till att exakta kostnadsberäkningar ej kunnat anskaffas, anser vi att vid utskottsbehandlingen vissa modifikationer bör föreslås, om säkrare ekonomiska beräkningar skulle motivera detta. Dylika modifikationer kan lätt genomföras genom att den gräns, vid vilken avvecklingen börjar, ändras eller genom en ändring av avdraget per kg. Om något mindre belopp skulle behöva användas av det allmänna mjölkprisbidraget för att genomföra den

prisförbättring åt det stora flertalet av mindre mjölkproducenter, som här förordats, så kan detta i nuvarande läge enligt vår mening väl motiveras.

Med stöd av det anförda hemställes,

1) att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 236 måtte beakta de synpunkter och godkänna de förslag som i motionen framförts;

2) att riksdagen måtte för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område inklusive producentbidrag anvisa ett belopp av sammanlagt 241 000 000 kronor samt

3) i övrigt godkänna vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Stockholm den 19 maj 1952.

Bertil Ohlin.

Wald. Svensson.

Bertil von Friesen.

Per A. Johnsson

i Kastanjegården.

O. Malmberg

Sven Wedén.

Ragnhild Sandström.

i Skövde.